

Megjelenik a lap **Temesvá-**
rott minden kedden.

Előfizetési díj akár helyben,
akár postai szétküldéssel:

Egész évre 6 ft. pp. = 6 f. 30 kr. ujp.

Fél évre 3 ft. pp. = 3 f. 15 kr. ujp.

A helybeli előfizetők a lap ház-
hozordásáért rendelést tehetnek
a lap kiadó hivatalában.

Szerkesztői iroda: belváros,
bécsi utca 69. szám, első emelet.

DELEJTŐ.

A tudomány, anyagi érdekek és szépirodalom közlönye.

Jelige: Csak az a nemzet vész el, mely önmagát elhagyja.

Előfizethetni helyben a szer-
kesztőségénél, vagy a helybeli könyv-
kereskedésekben; vidéken min-
den cs. kir. postahivatalnál a szer-
kesztőséghez utasítandó bérmentes
levelekben.

Hirdetések minden közhasználat-
ban lévő nyelven fölvetetnek. A
beigatásért minden három hasábos
egyes sorért 4 p. vagy 7 uj kraj-
cárnyi díj számítatik.

Kiadó hivatal: belváros, ke-
gyesrendiek utcája 89. szám Heil
Adolf könyvvonalozó intézetében

Kedd, január 11. 1859.

2. szám.

Második évi folyam.

Pogány magyarok idővetéséről.

A jámbor őskor bölcssei e roppant világ szemlélé-
séből jutottak isten esméretére. Olympiodorus in Com-
ment. ad Aristotelis Metereolog. Lib. 1. írja „Philoso-
phiae naturali operam navare oportet; atque sic demum
ad cognitionem rerum divinarum accedere.“ Mintha
mondaná: a természetvizsgálat vezérli a gondolkodó
s elmélkedő embert isten esméretére. Ugyanis tapasztal-
ván az őskor, az égen járó és álló csillagok rendes,
soha meg nem zavart járását, és jótékony befolyásukat
az alvilágra, azokat mindannyi lelkes lényeknek lenni
völtök, kiket isten azért teremtett, hogy az ember őket
rendes és jámbor életmodjával kövesse. Cicero de se-
nectute mondja: „Sed credo, Deos immortales sparsisse
animos in corpora humana, ut essent, qui terras tue-
rentur, quique coelestium ordinem contemplantes, imi-
tarentur eum (t. i. ordinem) vitae modo atque con-
stantia.“ Azaz: úgy hiszem, azért alkották halhatatlan
istenek az embereket, lennének, kik e földet mivelnék,
és kik az őgi testek rendét éltökben szilárdan követ-
nék. Ezen közönséges eszme után nevezi Sallustius
Philosophus Cap. 4. de Diis et Mundo (ég) az embe-
reket egek utánzóinak „Vos mundi imitatores,“ ugy-
mond. Csakugyan azt állítja Moses Majmonides is in
more nebuchim az Enos korában keletkezett napimadás-
ról szoltában „Temporibus Enos gravissime homines
errarunt, et stupere obruti sunt animi sapientum illius
aevi. Etiam ipse Enos inter errantes erat. Hic autem
fuit error eorum. Quandoquidem, inquebant, Deus crea-
vit stellas ac sphaeras istas ad regendum mundum,
easque in sublimi posuit, et honoris participes fecit, et
illis ministris utitur; merito profecto laudemus eas, at-
que extollamus, et honorem iis impertiamur. Atque
haec voluntas ipsius Dei benedicti est, ut magnificemus
ac veneremus, quemcunque ille erexit et honore affe-
cit; perinde, ac rex ministros suos honoratos vult, qui
honor est ipsius regis.“ Azaz: Enos korában kezdé-
nek az emberek nagyon tévelegni, s a bölcssek az égi
testeken álmélni. Velök egyetemben Enos is. Ebben
állott pedig tévelgésök; miért hogy, mondák, isten al-
kotta a csillagokat s az égi karokat, hogy az egek
rendes járását főtartsák; ezért függeszté őket a magas
egekre, és részesítette tiszteletben, mert ezek az ő
szolgái; valóban méltán dicsérjük és magasztaljuk őket,

mert ez az áldott istennek akarata, hogy őket magasz-
taljuk és tiszteljük mint olyakat, kiket ő magasztalt
föl és becsül, akkép, mint a király, ez is megkívánja,
hogy ministerei becsültessenek, e tisztelet magára néz
a királyra.

Ez az igazságos zsidó megismerteti rövid vázlat-
ban a pogány vallást, és nyilván mondja, hogy a nap-
tisztelet későbbi az élő isten imadásánál; ezért csu-
dálkozunk, mikép beszélhetnek a mythologusok vissza-
kiáltó lelkiesmérettel csupán természeti vallásról, egye-
dül csak természet imádról? Holott Plátó magyará-
zója Marsilius Ficinus még a XV. században közönséges-
tette. „Unum Deum in primis adorandum, cuius gratia
cetera numina sint colenda, alibi saepe docet Plato,
atque in epistola ad Dionysium (erre a levélre Ploti-
nuson kívül, Pamphili Eusebius is hivatkozik a pogá-
nyok ellen írott könyveiben, belőle vitatja, hogy a
pogányok is háromságot hittek: atyát, fiút és lelket,
azon értelemben t. i. melyben azt Origenes de Princi-
piis írott munkájában vette) rursusque ad Hermiam,
et in Parmenide, in Timaeo, in Philebo, in Epinomide;
in Phaedro praeterea, Gorgia, Protagora, Politico, Cri-
tia; universorum Deorum exercitum unico subdit regi.
Iubet itaque Plato primum quidem Deum adorari, se-
quentes vero illi similes coli.“ Azaz: Hogy csupán
csak egy istent kell imádni, a többi istenségeket pedig
(t. i. angyalokat, mert még a Napisten is ezek számá-
ba tartozik) ő érette tisztelni, kiket mindnyájukat alája
rendel. Parancsolja tehát Plátó, hogy egyedül csak az
élő isten imádsék, a többiek pedig tiszteltessenek. —
Ez volt az avatott pogányok közönséges hitvallása. Az
örök istenről, kit Plátó árnyékosan királynak nevez
idézett levelében, mondja Apuleius Metamor. Lib. 11.
„Non respondebo tibi Aemiliane! quem ego colam
βασιλέα. Quin, si ipse proconsul interroget, quid sit
Deus meus? tacebo.“ Azaz: Nem fődözöm föl neked
Emilianus, minő királyt imádok. Sőt, ha a proconsul
kérdend is, mi az én istenem? hallgatni fogok. — Ele-
inte a kereszténységben is ily titkolódás divott, mint
Jacobus Monachus Commentariumaiból Photiusnál, Bib-
liotheca. Cod. 222. világos. —

Ha még ennyi tanutétel sem volna elég, beszélje
el egy nagyobb auctoritás Hadrianus római császár, ő
Kr. születése után 118. mások szerint 119-ben kezdett
uralkodni, s országot 21 évig, tehát legjobban tud-

hatta, kit imádnak roppant birodalmaiban a pogányok; jelen levelét olvashatni Flavius Vopiscus Syracusiusnál Saturninus császár életében:

„Adrianus Augustus. Serviano Cos. S.

Aegyptum, quam mihi laudabas, Serviane carissime, totam didici; levem, pendulam, et ad omnia famae momenta volitantem. Illi, qui Serapin colunt, Christiani sunt: et devoti sunt Serapi, qui se Christi Episcopos dicunt. Nemo illic Archisynagogus Judaeorum, nemo Samarites, nemo Christianorum Presbyter, non Mathematicus, non Aruspex, non Alientes. Ipse ille Patriarcha, quum Aegyptum venerit, ab aliis Serapidem adorare: ab aliis cogitur Christum. Genus hominum seditiosissimum, vanissimum, iniuriosissimum: Civitas (t. i. Alexandria) opulenta, dives, foecunda; in qua nemo vivat otiosus. Alii vitrum conflant, ab aliis charta conficitur: omnes certe Lymphiones cuiuscunque artis et videntur, et habentur. Podagrosi, quod agant, habent; coeci quod agant, habent, coeci, quod faciant: ne chiragrici quidem apud eos otiosi vivunt. Unus illis Deus est: hunc Christiani, hunc Judaei, hunc omnes venerantur et Gentes. Et utinam melius esset morata civitas digna profecto sui profunditate, quae pro sui magnitudine totius Aegypti teneat principatum. Huic ego cuncta concessi, vetera Privilegia reddidi, nova sic addidi, ut praesenti gratias agerent. Denique, ut primum inde discessi, et in filium meum Verum multa dixerunt, comperisse te credo. Nihil illis opto, nisi, ut suis pullis alantur: quos, quemadmodum foecudent, pudet dicere. Calices tibi allasentes versicolores transmissi, quos mihi Sacerdos Templi obtulit, tibi et sorori meae specialiter dedicatos; quos tu, velim, festis diebus, convivii adhibeas. Caveas tamen, ne his Africanus noster indulgenter utatur.“

De az egymást kiíró mythologusoknak rágalmaik nem is válnak legkisebb becsületére sem az emberiségnek, sem a vallásnak; nem az emberiségnek, mert ráfogásaikkal azt mondják nem akarva is, hogy az ész nem tudta az élő isten létét fölfogni, holott Cicero elég nyilván írja Lib. 1. de Legibus az észről „Ex quo illud efficitur, ut is (t. i. Animus az okos lélek) agnoscat Deum, qui, unde ortus sit, quasi recordetur et agnoscat.“ Azaz: az isten imádás tanusítja, hogy az okos lélek reá esmer az istenre, kitől származott, s mintegy visszaemlékezik reá és megesmeri. — Görres szerint pedig széles e világon csak egy hit volt. Kircher Athanasz tudós jesuita beszéli in Oedipo Aegyptiaco, hogy térítő társai XVI. században Amerikában is az egyiptusi vallást lelték és találták.

A hitnek vagyis a vallásnak sem tesznek vele nagy szolgálatot a mythologusok, midőn egyre csak természetvallásról álmodoznak; mert az istentagadók utánuk kürtölik, hogy első s legrégebb vallás volna a természetimádás, következőleg nem az ész okossága fogta volna föl az élő isten létét, hanem „Timor fecit Deos“ azaz: a kültermészet tüneményeinek benyomása; égzörgés, fergeteg, földindulás sat., az elrémult emberek ilyen, s hasonló kedvetlen eseményekre kez-

dették volna a természetet imádni, azt istennek tartani!!! mire csak egy elvetemedett gonosz képes. „Non immerito mentis valetudini attribuerim diversissima in eodem vitia, mond Svetonius Caligula római császárról Cap. 51. summam confidentiam; et contra, nimium metum. Num, qui Deos tantopere contemneret, ad minima tonitrua et fulgura connivere, caput obvolvere; ad (vero) maiora, proripere se strato, sub lectumque condere solebat.“ Az ős világ bölcsei jámborabbak voltak, hogysem a pusztá természetimádásra vetemedhettek volna; meg kell az avatott pogányok vallását, az avatatlan babonás nép vallásától különböztetni; de még ezek sem imádták a természetet, hanem a lelkeket, azaz égi, és ég alatti angyalokat. —

De hiszen nem e tárgyról akarunk szólni, hanem az egyiptusi és babyloni, ezek után pedig a pogány magyarok idővetéséről; mire a Nilus, Tigris és Eufrates árjai adtak alkalmat. Mielőtt az emberek társas életre léptek volna, rendes idővetésök nem volt, hanem Ivás szerint (innen az iv, vagy év = esztendő nevezet) számítottak, per Generationes. Megtörtént tehát, hogy a nevezett folyamok mentében letelepedett nemzetségeket gyakorta meglepé az ár, és sokan beleveszték. E nyomort elhárítandó Ménes (Ménröt) első egyiptusi király meghagyá fiának Tátanak—Mercurius Trimegistusnak, venné figyelembe a napjárást, s határozna meg aztán az idő járását is, melyben azon folyamok kiáradnak. Mercurius elkészítette a Zodiacust, az eget XII részre osztván, s e részeket váraknak, házaknak, szállásoknak nevezé, mert a nap e jegyekben, mindegyikében 30 nap s néhány óráig mulat, s az időt egyre változtatja. A csillagvárakat holmi állatok képeiben állította elő bizonyos értelemben, „Duodecim Deorum nomina primos Aegyptos existimasse; atque Graecos ab illis accepisse“ mond Herodotus Lib. 2. S mivel csak az istenségek teszik a rendes időjárást, ezért őket Herodotus azon könyvében rendezőknek nevezi; azért pedig, hogy Mercurius ezen a rézsut fekvő égövön leleményes állatokat gondolt ki, az mostanság is görögül Zodiacusnak = állatövnek neveztetik.

E XII csillag-várban lakó istenségeknek, várnagyoknak, mindegyikének van 3, öszvesen 36 dékánja = Decani: ezeknek pedig szinte mindegyikének 2 angyala = Daemones, mindössze tehát 72. vannak, s együtt véve 120-ra mennek. S mivel ők uralkodnak az esztendő három részén: tavaszon, nyáron s télen, (az ős-világ esztendője csak három részből állott) ha a 120-at háromszor veszem, ad telében 360 napot, vagyis egy esztendőt 5 ¼ nap hiával, mit a rejtelmes régiek százzal sokszorozván, e homályos számból keletkezett Egyiptusban a 36000 évből álló mesés év, mely még jelenkor is sok tudós embert megzavar, oda magyarázván, mintha az egyiptusiak létök óta 36 ezer esztendőt számláltak volna; ez azon évszám, vagyis egy esztendő, melyben az istenek országolnak, »antiquissima in Aegypto vitae ratio, Deorum imperio, Heroumque aetati in Fabulis assignata“ mond Diodorus

Siculus 1, 94. Halhatatlan isteneknél nincsen idő, ennek vetését csak a gyarló emberek szükségelik életökben. Ez a nagy esztendő, minthogy $365^{25}/_{100}$ napból áll, ilyen alakban is 36,525. szokták kitenni.

(Vége köv.) Podhraczy József.

Rác mesék.

Közi

KAZINCZY GÁBOR.

(Folytatás.)

II.

Egy rossz asszony.

Egyszer egy ember valahova ment feleségével, s midőn utközben egy imént kaszált rét mellett mennének, monda a férj: „Ej asszony, nézd be szépen van ez a rét lekaszálván.” De az asszony válaszolt: „Ugyan vak vagy-e s nem látod, hogy ez nem kaszálván, hanem nyirva van?” Mire így szólt a férj: „Isten szerelméért, asszony, hogyan nyirnának rétet? kaszálván van ez, hiszen látod a rendet.” S a mint a férj ekként folyvást mutogatta, hogy a rét kaszálván, s a nő viszont, hogy nyirva van, összekaptak, s a férj rácsapott az asszonyra, s folyvást kiáltozó, hallgasson. De az asszony az út mellett férje oldalán menve, meg nem szünt, két ujját a férj szeme elébe tartva, s velek az olló mozgását utánozva, kiabált: „Nyirva, nyirva, nyirva.” Ekként haladva az út mellett, s nem maga elébe, hanem férje szemeire s saját ollójára nézve, egy felül kaszált fűvel fedett veremhez ért, s belé zuhant. Látván a férj mint hullt s sülyedt el a veremben, monda: „Ah! így kell neked!” s ment a maga útján a nélkül, hogy többé a verembe pillantana.

Néhány nap múlva azonban mégis megsajnálta nejét, s monda magában; „Kihuzom ha még él, hiában, ha már egyszer ilyen, s jövőre talán megjavul.” Erre egy kötéllel a veremhez ment, lebocsátá s kiálta, fogja meg a kötelet, ki akarja huzni. Mihelyt észrevette, hogy megértették, huzta a mint birta. Hanem midőn a kötelet majd csaknem magához felvoná, mit kellett látnia? Felesége helyett egy ördög kapaszkodott a kötélhez, s egyik oldala feje volt mint a juh, a másik fekeete a milyen valóban. Az ember megijedt, s már olakarta a kötél eresztetni, midőn az ördög így ordította: „Megálj! s légy testvérem, isten szerelméért! huzz ki s ölj meg, ha az étellel megajándékozni nem akarsz, csak a veremből szabadíts ki!” A férj, isten iránti szeretetből megkönyörült az ördögön s kihuzta. Ekkor az ördög rögtön kérdé az embert, mily szerencse hozta ide, hogy őt megszabadítsa, s hogy mit keresett a veremben; midőn e férfi erre azt felelte, hogy néhány nap előtt felesége bukott belé, s most azért jött hogy kihuzza, így kiáltott az ördög: „Kedves pajtásom, ha istent ismersz! ez a te feleséged, s te élhettél vele, s visszajöttél, hogy kihuzd? Lásd, darab ideje én is e verembe estem. Kezdetleg, az igazat megvallva, nehé-

zen türtem, azonban később úgy a hogy megszokám; hanem a mint ez az átkozott asszony hozzám került, kevésbé mult, hogy e pár nap alatt végem nem leve; egy zugba szoritott be egészen, s nézz csak ide, mint megöszültem gonoszágától azon oldalomon, melyel felé voltam fordulva. Ha istent hiszesz, tégy le szándékoról, ne huzd ki, s hagyd ott a hol van, hanem én azért, hogy tőle megszabadítál, szerencse fiává teszek.” S ezzel az ördög egy növényt rántott ki a földből, s az embernek nyujtva, így szólt: „Nesze, vedd e növényt s tartsd meg; én megyek s ennek és ennek a császárnak leányába buvok; az egész birodalomból összezsöcsödül majd a sok orvos, pap és barát, hogy meggyógyítsák s engem kiűzzenek, de én ki nem mozdulok belőle, míg te nem jössz. Te pedig tégy úgy, mintha orvos volnál, s jöjj te is oda meggyógyítani őt! csupán e növényvel kell megfüstölöd, azonnal ott hagyom; erre a császár neked adja leányát s kormányzó társává teend.” Az ember átvevé a növényt s tarisznyájába tette, s bucsút vón uj pajtásától, s ekként váltak el.

Néhány napra azután hirtelen ment, a császár leánya beteg s az ördög szállta meg. Az egész birodalomból összezsöcsödült a teméntelen orvos, pap és barát, de hiába volt minden fáradságuk, mind az a mit használtak, sütkertelen maradt, egyik sem birt rajta segíni. Ekkor az ember fogta tarisznyáját a növényvel, nyakába akasztá, botot vett kezébe, s gyalog sietett a császár szék-városába, egyenesen a császári udvarba. A mint azon szobákhoz közeledett, hol a császár leánya betegen feküdt, orvosokat és gyógyasszonyokat látott ide oda futosni, papok, barátok és püspökök büvölő imákat olvastak, olajat szenteltek nagy szertartással, s ígérték az ördögöt, menjen ki, hanem az ördög folyvást kiabált ki a leányból, s gunyolta őket. Most az ember is közeledni akart tarisznyájával, de be nem bocsáták; ekkor egyenesen a császárné szobáiba ment, megmondá neki, hogy ő orvos, gyógyfüve van, mitől már számos ördög megfutamlék. A császárné, mint persze minden anya tett volna az ő helyén, nyakra före vitte a szobába s a leányhoz. A mint meglátta az ördög, így szólt hozzá: „Itt vagy, kedves pajtásom?” — „Igen itt vagyok.” — „Jó, végezd dolgodat s én távozom, de ne jöjj utánam, ha más valahol hallod híremet, mert különben pórul jársz.” — Hanem ezt úgy beszéltek egymás között, hogy rajtok kívül senki nem hallott s nem értett belőle semmit is. Erre az ember elővette tarisznyájából gyógyfüvét, megfüstölte vele a leányt, az ördög tüstént elhagyá, s oly egészséges lett, mintha ma született volna. Elszégyenülve lábolt tova a többi orvos mind, s széledt el a honnan jött, hanem az embert császár és császárné megölelték mint fiokat, s a kincstárba vitték, pompásan felöltöztették, s neki adák egyetlen leányukat, s a császár megajándékozá birodalma felével.

Némi idő múlva ugyan az az ördög ment és szállt be egy még hatalmasabb császár leányába, ki az elsőnek szomszédja volt. Majd felfordíták az egész biro-

dalmat gyógyítása végett, de midőn hiába, fulokbe ment, hogy ama császár leánya szintén ily betegségben sinlett, s azon orvos gyógyítá meg, ki most a császár veje. Erre a császár levelet irt szomszédának, s kérte, küldené el neki azt az orvost, ki leányát meggyógyítá, hogy az övét is szabadítsa meg; bármit kívánjon is, szívesen megadja neki. Midőn a császár ezt vejével tudatta, ez megemlékezett, mit mondott neki bucsuzókor pajtása, nem mert oda menni, hanem kifogásokhoz látott, azon ürügygel állván elő, hogy a gyógyítással felhagyott, s mitsem ért hozzá többé.

Amint ezt a másik császárnak hírül adák, második levelet küldött, fenyegetve benne, ha a császár el nem küldi hozzá orvosát, sereggel tör országába. E hirt vevén, azt mondá vejének, most már mennie kell, nincs mit tenni. A császár veje látván, hogy így szorongatják, felkészült s elment. Alig ért a császár leányához, elámulva kiálta elébe az ördög: „Pajtás uram, mit keressz te itt? nem megmondtam, ne jöjj utánam?” — „Ó édes pajtásom, válaszolt a császár veje, koránsem azért jöttem én, hogy a császár leányából kiüzzelek, hanem hogy megkérdezzelek, valjon mitevők legyünk, miután feleségem a veremből kijött. Hogy engem keresett, még nem volna nagy baj, hanem ő téged keres; s te meg nem engedéd, hogy a veremből kihuzzam.” — „Mi a szélvész, feleséged kiszabadult! kiálta az ördög, s a császár leányából kiszállva, mélyen be a kék tengerbe menekült, s többé az emberek közé nem tért soha vissza.

(Vége köv.)

A Szent-István társulat.

Szomorú dolog, de úgy van, hogy az irodalom iránti részvét nem áll hazánkban oly lábon, mint állani kellene — mondom mint állani kellene, mert habár lapjaink birnak is némi olvasó közönséggel, az önálló munkák, legyenek tudományos, vagy mulattató tartalmuak, általában nem számíthatnak oly közönségre, hogy a könyvkereskedők kedvet kaphatnának az írók munkáit megvásárolni s kiadni.

Ne tévesszük soha el a szerepeket, én igen szép dolognak tartom, ha valamely könyvkereskedő némi rokonszenvet tanusít irodalmunkra nézve, de a dolgot úgy mint tekinteni kell, tekintve; én a könyvkereskedőt nem nézem másnak, mint oly üzérkedőnek, ki lehető legtöbbet akar nyerni az irodalmi cikkekben s mivel ez világszerte így van, én éppen nem veheitem rossz néven, ha a kiadók tapasztalván, hogy a legjobb könyvek sem kelnek, óvatosak a kiadásokra nézve.

De midőn látom, hogy a könyvvásárolás napról napra kevesbedik, lehetetlen el nem szomorodnom s nem kérdeznem, miben rejlik ennek oka, s van-e remény hogy jobbra fordul a dolog.

Ha annak okait keresem, miért kel el csak oly kevés magyar könyv, a főokok egyikének azt látom, hogy még a középosztály tagjai (a minden vallásbeli lelkész, tanító, jegyző, kisebb birtokos, bérlő, gazdatiszt, kisebb városbeli kereskedő s iparos urak) több lapot tartanak, s a mennyire csak pénzvisszonyaiktól kitelik, sőt gyakran magok megerőltetésével is

járulnak az irodalom gyámolításához, azok, kik ezt minden megerőltetés nélkül tehetnék (a főnemességet értem) e tekintetben ugyszólván semmit sem cselekesznek.

Fájdalom, e tekintetben alig van kivétel, mert ha a lapok előfizetői lajstromait átolvassuk, száz közt alig fogunk 2—3 főurat vagy főuri hölgyet találni,* s mi a könyvvásárlást illeti, a legnagyobb ritkaság oly főuri házat lelhetni, hol csak néhány magyar könyvet is lehetne találni a sok német, francia sat. munka közt.

Vagy az mondatik, hogy főuraink s főuri hölgyeink többsége, vagy éppen nem, vagy annyira nem tud magyarul, hogy mulatságot lelhetne a magyar könyvek olvasásában. Szomorú, hogy így van, de ha már így van, nem tehetnék-e jóvá hibájukat, (nem hiba, sőt a nemzet, s a hon iránti vétek, ha egy magyar főur, vagy főuri hölgy nem tud magyarul) azáltal, hogy miután el kell ismerniök, hogy irodalmunk megszilárdulása s felvirágzása fölötté fontos nemzetünk s fajunk jövőjére nézve, s annak mondhatni fő támaszát képezi — hazájukért s fajunk felmaradhatásáért vagyonukat s életüket feláldozni kész őseik példájukat követve, azon téren, melyen fajunk jövője biztosítására hatni lehet, s minden jó magyarnak hatni kell, vagyonukhoz aránylagos arányban hatva róják le hazafiúi kötelességüket.

A magyar főaristocraták, valamint azelőtt, úgy most is egy nemét a felsőbbségnek követelték, a nemmagyar főaristocrazia fölött, s más nemzetek grófjait s báróit lenézve azt vélik, hogy a magyar gróf s báró grófbább s báróbb, — hogy így szóljak, mint más nemzetbeli gróf s báró. — S mire támaszthatják, s támasztják is ezen praetensiójukat, nemde arra, hogy őseik évszázadokon át korról korra mondhatni szakadatlanul oly tetteket vittek véghez, minőket csak ritka kivételekként mutathatnak elő őseik történeteiben a külföldi családok.

S miben álltak a magyar főaristocrazia őseinek azon tettei, melyekre büszkéek utódai; nemde abban, hogy honunk s nemzetünk védelmére, s a magyar faj élete biztosítására minden percben készek voltak vagyonukat s életüket feláldozni, s így ha utódaik az ő érdemeikre hivatkozva jogot vélnek lelmi az említett praetensiora, tegyék meg, mint őseik az ő korokban tették, mindazt a mit a nemzetiség érdeke tőlük joggal követel, azaz járuljanak oly arányban, mint a középosztály teszi a nemzetiség, s a nemzet jövője fő támasza, az irodalom gyámolításához, mert ez jelenleg csak oly szent kötelesség, mint hajdan a törökök s tatárok elleni csatázás s dandár tartás volt, s a főur, ki irodalmunkat gyámolítva nemzetiségünk gyámolítására hat, s ezáltal fajunk jövője biztosítását mozdítja elő, csak oly érdemet szerez magának, mint hajdan szerzett őse, azáltal, hogy csatára szállt a törökkel, tatárral sat., s ellenben azon főur, ki hideg közömbösséget tanusít nemzetiségünk iránt, s látván, hogy annak fő támasza az irodalom aggasztó pangásának indul mitsem tesz annak gyámolítására, csak oly vétket követ el hona s nemzetisége iránt, mint elkövetett azon régi korbéli főur, ki nem szállt sikra, ha fegyverbe szólította a nemzet fennmaradása érdeke.

* A Szépirodalmi Közlöny kinyomatván előfizetői névsorát, a több mint ezerre menő név közt alig volt néhány, mely előtt gr. vagy b.-l láthatunk; nevezetesen a Pesten lakó összes főuri egyének közül e lapot csak b. Orczy Sarolta járatta.

Szivem összeszorul, s köny tódul szemeimbe, ha eszembe jut, mily hideg közömbösséget tanusítanak főuraink, s főuri hölgyeink irodalmunk iránt, s nem lehet el nem keserednem, midőn látom hogy e tekintetben úgy viselik magokat, mintha egyáltalában nem érdekelné őket, lesz-e vagy nem idővel magyar e földön.

S mert ez így van, félek, hogy ezen szomorú állapot nem fog egyhamar megváltozni, nem lehet a legnagyobb mértékben nem méltányolnom a középosztály azon tagjainak buzgalmat, kik átlátván, mi s mennyi függ attól, hogy virágzó legyen az irodalom, nemzetiségünk ezen fő támasza, szívéből pártolják azt, s kik ha telnék tőlük megvennének minden könyvet, s ha azt nem tehetik is, mint mondtam már, gyakran maguk megerőltetésével járulnak a lap s könyvirodalom gyámlitásához, mely hogy fennáll egyedül nekik köszönhető.

S valamint örvendünk kell a középosztály ezen buzgalmanak, úgy nagy okunk van, örvendeni annak is, hogy miután sokan, kik eddig tetemes összeget költöttek könyvekre, s lapokra legujabban, — azt kisebb mértékben kénytelenek tenni, létezik hazánkban oly társulat, mely egy részben oda hat, hogy a nép fogalmához mért jó munkák, s legujabban igen ügyes tapintattal szerkeztett lapja, a Katholikus Néplap által minél inkább tágithassa az olvasók körét, s más részről erélyesen működik arra nézve, hogy azon valóban csekély árért, melyet tagjai évenként fizetnek, minél több a magasabb igényeknek is megfelelő, a tudományos ismereteket vallásos, nemzeti s erkölcsös szellemben terjesztő könyvet juttathasson tagjai birtokába.

E társulat a Sz.-István társulat, melynek 10 évi működését s legujabban tett intézkedéseit tekintve, ha nem akarunk elfogultak lenni, elkell ismernünk, hogy az olvasó kör tágitására, s a közhasznú ismeretek vallásos, s nemzeti szellemi terjesztésére, s így mint az irodalom, nemzetiségünk ezen fő támasza, sőt sine quo nonja kifejllesztésére s megszilárdítására, mind a közérkölciség, az álladalmi boldoglét ezen egyedül biztos alapjára nézve oly nagy érdemeket szerzett, miként mindez a ki igazságosan akar itélni kénytelen elismerni, hogy joggal megérdemli, hogy érdekeit lelke egész buzgalmaival pártolja minden jóra való magyar.

Remellay.

(Vége köv.)

Levelezések.

Szeged, jan. 4, 1859. A. „Pesti Napló“ dec. 3-ról naplózott számában megjelent szegedi levél eléggé festi városunk haladását. Nem elég azonban, hogy a megkezdett ösvényen mindig csak egy helyütt állapodjunk meg, s évekig csak a kérgen rágódjunk. A megtört pályán, tövisek között a dicsőség templomához juthatni, s azt elérni — feladatunk.

A városi hatóság — Gamperl polgármester ur elnöklete alatt — a város szépítéséhez erélyesen hozzáfogott. Szabó szintársulatát rendelé ugyanis, a téli éjek megrövidítésére és megszépítésére. Az indítvány napján, még a gyűlteremben az összes páholyok elfoglaltattak; mit nevelt az is, hogy a bérleti árak igen leszállítottak.

Nem szándékunk e helyütt az adott darabok fő-

lött általános szemlét tartani, sem azokat itélgetni, bírálgatni.

Dec. hó 26-án Mátyás diákkal nyitattott meg a bérlet. Ház becsülete; szökőév, vagy a nők szabadalma; a pajkos jurista; Béli Pál; szökött katona; ördög része; szerelem és örökség; ő nem féltékeny, — a sóvárgó kebleket teljesen kielégíték. A szereplők közül kiemelendő: Benedek, Berzsényi és Komáromy, de az utóbbi csak Béli Pál szerepében. Benedekné mint Carlos az Ördög része című vigjátékban, jelesen énekelt, Filippovitsné általán nem mondható jelesnek, Tökés Emilia és Feleki, Szabó Amália jól adják szerepeiket. Déésy, mint családanya (ház becsületében) kitünően szerepelt. A sugó szép jeleit adja hangterjedelmének; a ház naponta zsufolásig van telve. .R

Uti tárca töredék.

(Vége.)

Az olasz társasélet igen szűk körre van szorítva, s vendégszeretete fagypontra áll. Táncestélyek, fényes ebédek, társas összejövetelek olaszok közt nem igen divatoznak, s a magánlátogatások is ritkák. Az olasz társasélet színházban nyeri leginkább ünnepélyes szokott nyilvánítását, s a színházi rendszer tán ezen okból oly tökélyre fejlődött, minőre más nemzet körében nem. A Fenice színház páholyai ugyanannyi salonok, mikben az előkelő olasz urnő ismerősei látogatását fogadja, s társalog. A páholyok szűkek, nagyszámú látogatóknak egyszerre befogadására alkalmatlanok, ezen berendezés azonban tán számításra alapszik, mert a páholyok szűk korlátoltságával, a procuratiák kávéházainak aranyozott kicsin helyiségeiben szintén találkozunk, mik az olasz elegans világnak szintugy kedvelt gyűlpontjait képezik.

Ezen páholylátogatások következei: a kiváló gond, mely férfiak részéről szintugy, mint a nőkéről az öltözködésre fordítatik. Az olasz mindig bális öltönyben jelenik meg a színházban. További következe az élénk társalgás, mely nem ritkán annyira zajongóvá, s fesztelenné válik, hogy nem csak német szomszédaink alapossága, hanem saját tüzesb véralkatunk is, azt nem ritkán a színház látogatás céljával ellenkezőnek találná.

Karzat hiányzik a Fenice színházban, mert az olasz színházrendszer, minden osztály számára saját színházt jelöl ki, melyben azután az illetők tulnyomó száma miatt az a házur szerepét játsza. Velencében a karzati közönség a Malibrán színházban szórakozik. A Fenice színház az előkelő osztályé, egész magasságát öt sor páholy foglalja el, miknek közép háttérben az arany és tükör csillogásában gazdag udvari páholy szemlélhető. A teatro Fenice, a nápolyi san Carlo, s a milanói la Scala színházak után ragyogásra nézve a harmadik Olaszthonban. 1836. évben leégése után, hat hónap rövid lefolyása alatt mostani alakjában, nagyobb fényben készen állott, s a hamvaiból föltámadó phönix madárként Fenice nevezetet nyert. Belső díszítése, mely Meduna terve után készült, gazdag roccoco stílusban van.

Olasznő a földszin alacson helyeire színházban nem száll alá, hanem mindig a páholyok magasabb régióiban marad. Nő-

ket földszint még a népies Malibran színházban is ritkán találunk, és midőn a Fenice színház zártuléseiben lent nőket pillantunk meg, ezek irányában szintugy, mint a nem salonias öltözetű, nem fehér glacé keztüüs urak irányában bizonyosak lehetünk, hogy nem olaszok.

Kezdetét az előadás 8 órákor veszi, vége éjjel után következik. A nagyítás, tuzás jellemsajátóságai közé tartozik az olasznak. Egyházakban nem kis álmélkodással tapasztaltuk, hogy a szószekeken három egyházférfit szónoktehetsége merített ki, egymásután egyegy óráig tartó szónoklatban, míg a hallgatóság türelme még nincs kimerítve. Színházban egy darab előadása nem elég, hanem legalább kettő adatik egyszerre, s a Feniceben a hosszú operát még ballet követi, hogy az idő éjjelig ki legyen töltve.

Az olasz nem csak hallgatni, hanem tanulni kívánja operáit. Helyes izlése szerint ujat akar a helyett, mit a mult színházi saisonok adtak. Végre inkább elégszik kevés, de jól betanult repertoriummal, mint változatossal, és hiányossal. Ezen elvekkel következetesen a lefolyó téli szakban négy opera, és két ballet kerülend csak előadásra a Fenice-ben, s az egész téliszak 50 előadásból álland.

Az előadások minőségéről később tán alkalmunk leend bővebben szólni, ezuttal azt jegyezzük csak meg, hogy a jeles színház-festő Casa által festett disztimények, öltönyök s az egész kiállítás fejedelmileg fényes, és jól dotált sok udvari színház pompáját felül mulja. A színház magántársulat tulajdona, azonban mint értesültünk, a milanoi Scala-színházzal együtt a magas kormány subventiojában részesül.

Ormós Zsigmond.

T Á R C A.

Moldvaország.

Történeti beszély.

Irta Z u m b u r.

(Folytatás.)

„Vedd ezt kárpotlásul nyiladért, s tanuld meg hogyan kell megbecsülni a székelyt.“

De biz ő hiában beszélt a kunnak. Soh' sem fog az többé sem székelyt sem más emberfiát megbecsülni.

Más nap ott találta őt Uruzd fához szegezve a székely gerelye által!

Most már elhitte Uruzd is, hogy tanácsos lesz elkerülni a székely földet.

Nehéz szívvel lépte át Erdély határát.

Az Olt baloldalán tanyázott az időben a kuntörzs főnökeinek legerélyesbika Oldamur, bátorsága, vállalkozó szelleme s személyes ereje az egész felett felsőséget vívtak ki számára ¹⁾ de annál inkább voltak felbőszülve ellene szomszédai a székelyek. Minden léptét szemmel tarták, s hányszor csak átsaptak harcosai rabolni, mindannyiszor véres boszuval s megtizedelve üzé vissza őket a székely kard. Természetes tehát, hogy nem igen nagy barátságos lábon álltak egymáshoz.

E kun főnökhez iparkodott Uruzd.

Célja közelsége által felbátorítva, minden elővigyázat nélkül repült lovával az Olthoz s már annyira biztosságban hitte magát, hogy körül sem nézve, azon szavak kigondoláshoz fogott, melyeket Oldamurhoz fog intézni.

Egyszerre csak, mintha a földből bujtak volna elé, két székely állt egészen orra előtt, s miután szemeből is kiláták hogy kun, minden előleges bevezetés nélkül e szavakkal köszönték őt.

„Megálljunk hej!“

Uruzd látva, hogy itt erőszakkal nem boldogul, mit volt mit tennie, csak megállt.

Eppen ezáltal zavarta össze a két székelyt, kik azt gondolták, hogy kardot rántva amugy hübele Balázs módjára megfogja támadni őket, mert hát ők hasonló esetben bizony ugy tettek volna; az pedig eszükbe sem jött, hogy más ember is ugy ne tegyen mint ők, hát csak ők is álltak s néztek a kúnra, mert hamarjában nem tudtak mit kérdeni tőle.

A kun hamar észrevette, hogy ő fordult felül, azért nagy bátran rájuk kiáltott.

„Hogyan meritek a király követét feltartóztatni?“

Csakhogy most meg az ő nyelve bicsaklott meg, mert nem az az ember a székely, kit kiáltással meglehessen ijeszteni.

„Már ki higgye — szöla nagy dacosan egyikük, — hogy kunra bizon követtséget a magyar király? Mintha nem volnának elég magyarjai!“

„Végezzetek a királylyal, ha ez ellen kifogástok van, ne velem; most pedig eresszetek, mert szaporán kell járnom. Vagy nem tudjátok, hogy a király ismét segítségére akar menni a német császárnak Ottokár ellen?“

Erre hirtelen neki ugrott az egyik székely, s kevésben mult, hogy le nem rántotta lováról.

„Hát azt gondolod, mi vagyunk a világ bolondjai; mintha azt sem tudánk, hogy Ottokárt a March mezőn csatában megölték?“

„Meg ám, csak higgyjétek, az egész csak csalás volt, holt hírért költötték, hogy annál biztosabban menekedjék az üldözés elől.“

Most már igazán nem tudtak a komék mibe kapni; egy darabig csak nézték a kunt, de biz az oly ájtatos képet mutatott, mintha a világon neki volna legnagyobb igaza. Végre is nehogy a király ellen vétsenek, nagy kegyesen tova ereszték.

Tán életében sem nyargalt még oly gyorsan a kun, mint most. A székelyek ott álltak veszteg helyeiken s nézték a lóhalálbani futást. A szertelen nagy sietség végre gyanus lett előttük, csakhogy akkor a kun az Olton tul járt.

Nagy fejcsóválás közt nézett most egymásra a két székely, az öregebbik boszusan e szavakat mormogta.

„Meglássá komé, lóvá tett ez bennünket.“

II.

Itéleled törvénytelen
Az ország foglya vagy.
Garay.

Cifra idők jártak ekkor Magyarországon.

A korona negyedik, vagy mint országszerte hivaték, „Kun¹⁾“ László fején tündökölt.

¹⁾ Fessler, Geschichte der Ungern. Leipzig 1848. II. köt. 670. lap.

¹⁾ „— qui Koonlaczlo dictus est.“ Joan de Thwroc p. II. c. 78.

Aligha volt valaha változékonyabb sorsa a magyarnak, mint ez időtáiban. A király alig 22 éves, s bár koronkint elhatározott s tette vágyó, — mint ezt a habsburgi Rudolf segélyére Ottokár ellen viselt hadjárata tanusítja, — sőt dacos és szigorú volt, de, s ez elég nagy baj, ingatag jellemet, könnyelműséget s részrehajlást hozott magával a trónra. ¹⁾

Legnagyobb hibája mindenestre az volt, hogy a magyarnak legérzékenyebb oldalát: nemzeti büszkeségét sérté meg.

Két, egymástól szokás-érzés- és számra elütő s egymást halálra gyűlölő néptörzs lakta hazánkat.

Magyar és kun.

És a szerencsétlen király a kunok felé hajlott; elhalmozá őket kitüntetés- s kincsekkel, míg magyarjairól elfeledkezett. ²⁾

A magyar azon büszke önértetben, hogy övé ez őseitől magyar véren szerzett haza, megveté a kunt, ki csak nagy-lelkűsége- s vendégszeretetéséből él e földön és ki mégis parancsolni akar annak, kinek kegyelem kenyerét eszi anélkül, hogy csak egy csep hasznót hajtott volna a hazának.

A kun meg az ifju király részrehajlásában bizva, urat kezdett játszani, s örömet lelte a magyarok lealáztatásán. Vándor életet élve, letelepedtek, hol kedvük tartotta, elpusztíták az egyházak s nemesek jószágait; ki zsarolásaiknak ellenállt, minden kimélet nélkül eltakaríták láb alól. ³⁾

Kölcsönös zaklatások közt multak a napok.

A magyar főurak előre látva mindennek szomorú következményeit, kötelmére inték a királyt, lefesték előtte a veszélyeket, melyekbe ejteni fogja könnyelműsége az országot. ....

S ilyenkor a király magához tért, elismeré hibáját, minden jót ígért, a garázdálkodó kunokat megfenyíté, s egészen királyiasan kezdé magát viselni.

Csak az volt a baj, hogy alig egy két hónap mulva ismét a régi lön.

Megboszankodva hagyák oda a főurak a királyi udvart, visszahúzódtak sziklafészkeikbe, s jaj volt annak a kunnak, kit balszerencséje falaik alá hozott!....

Végkép megbomlott a rend, az elégtelenség mindinkább lábra kapott; csak egy szikra kell, hogy lobbot veszen. ....

Hazánknak minden bajai, veszélyei közt is mindig volt egy szerencséje is: nem volt korszaka, melyben nem áldotta volna meg nemtője, hol több, hol kevesebb valódi hazafival!....

Ilyenek voltak most: Trencsényi Máté nádor, sümegi, sopronyi gróf s kunok kapitánya ⁴⁾ a sz. mártóni prépost Szepességben Muthmer, ki IV. Béla s V. István meghagyásából a király tanára volt, ⁵⁾ a később esztergomi érsekké kinevezett derék nagyváradi püspök Lodomér ⁶⁾ s több főur.

Látva, hogy tanácsuk, s intésüket az ifju király megveti, III. Miklós pápához folyamodtak.

Nem sokára megérkezett Fülöp formiai püspök pápai követ, s ennek sikerült a magyar urak hozzájárulásával a még egészen el nem romlott királyt a jó ösvényre visszavezetni.

Nyilvános okiratot menesztett ki ⁷⁾ melyben magát esküvel kötelezte sok mindenféle jóra.

A főbb pontok ezek:

A kunok megtérítése, vándoréletük megszüntetése, városok s falvakban elhelyezésük; az általok elsajátított birtokok, templomok, zárdák visszaadása.

Ugyanerre kötelezték magukat a kuntörzs nevében Uzák és Tolon a király és pápai követ jelenlétében. ¹⁾ E pontok az 1279. aug. 10-én tartott hongyülésen közmegegyezéssel jóvá hagyták a magyar urak és Alpra, Uzák s Tolon kun főnökök által s királyilag megerősítettek. ²⁾

Bezzeg volt öröm Magyarországon!

De hisz meg van az írva a sors könyvében régóta, hogy a magyar ne igen kapjon bele az örülésbe, nehogy valamikép megártson neki; a sors nem akarja elkényeztetni, csak hogy néha oly szigorun bánik vele, hogy bizony nincs köszönet benne.

Sírva vigadjon a magyar.

Ha valamikor, ugy bizonyosan e korban nyílt erre a legtágasabb alkalom.

Alig ismerték meg országszerte a fenebbi okiratot, s ime megtörtént, miről nem is álmodtak, — a király ismét a régi kun László lett. A Budán zsinatra gyűlt püspököket, megtöltve a lakosságnak őket eleséggel ellátni, elszélesztette; s ismét az ő kedves kunjaihoz szegődött. ³⁾ A pápai követ értesítve a pápát a dolog folyamáról, szerényen Pozsonyba ⁴⁾ vonta meg magát.

A pápa terjedelmes köriratot küldött a királynak, s egyszersmind közbenjárókul az anyakirálynét Erzsébetet, Károly siciliai királyt s Rudolf német császárt szólítá fel.

A király ismét magához tért, a visszaérkező pápai követet legnagyobb fény- s tisztelettel fogadta, s újra megismerte hibáit okiratilag.

Azonban nagyon csalatkozik, ki gondolná, hogy most már minden bajnak vége van.

A király szíve s akaratával egy kunhölgy játszott:

E d u a. ⁵⁾

Csak néhány szavába, mosolyába, vagy jól alkalmazott durcáskodásába került s a király minden jobb föltétele füstbe ment.

Igy történt most is.

Szegény király, de még szegényebb haza. ....

Nem sok jó embere volt a magyar főurak közt, de most e kevés is magára hagyta. Az elkényezett kunok szinte nehezteltek rá a fenebbi s a magyarok által még mindig érvényesített pontokért, s így megérte szegény, hogy egyik is, másik is ellensége lön. A pápai követ pedig látva fáradozása sikertelenségét, egyházi átok alá vetette, s vele együtt mindazon főurakat, kik őseiktől elpártolva kunöltönyt s szokásokat vevének fel. ⁶⁾

A király igen különös módon akarta az egyházi átkot magáról lerázni.

A pápai követet kiűzeté az országból s halálbüntetés alatt meghagyta neki, miszerint többé határain átlépni ne merészeljen.

Csakhogy az egyszer ő vesztett rajta.

Bezárattott.

A magyarok azt gondolták, hogy ezáltal végét vetettek minden bajnak; pedig csak most kezdődik el igazán a hadd el hadd.

Azon korban nem igen törték diplomatián eszüket az emberek, hanem ha valami bonyolódott ügy adta elé magát, nagyon egyszerű eszközök volt a megoldáshoz:

Kard!

A kunok, miután hatalmas védőjük ilyformán nyugalomra tétetett, nem sok jót várva a magyaroktól, követet küldének Olt melléki rokonaikhoz, s felszólíták a magyarok elleni szövetségre.

E követ volt Uruzd.

(Folytatás következik.)

¹⁾ Fessler II. köt. 662. lap.

²⁾ Ugyanaz 661. l.

³⁾ Pray Annales Reg. Hung. Viennae 1764. pars I. 344. l.

⁴⁾ Palatini Regni Hung. Tyrnaviae 1752. 52. lap.

⁵⁾ Fessler II. 633. l.

⁶⁾ Pray I. 345. lap. — Palugyai Magyarország leírása. Pest, 1853. II. köt. 56. lap.

⁷⁾ Ez okirat egész terjedelmében olvasható Praynál. I. 342—344. l.

¹⁾ Fessler II. 665. l.

²⁾ Fessler II. 666. l. — ³⁾ Pray és Fessler ugyanott. — ⁴⁾ Pray szerint Lengyelországba.

⁵⁾ Joan de Thwróc hármat említi „— — filiabus adhaesis Cumanorum Ayduam Cupchek et Mandulam vocatis — —“ II. c. 79.

⁶⁾ Pray I. 351. l. Palugyay a fölebb idézett helyen.

Heti szemle.

— Ö cs. kir. Felsőgróf Desewffy Emilt a magyar tudományos academia elnökévé, báró Eötvös Józsefet annak alelnökévé legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott.

— Nagyszerű alapítványairól, és a közügyek lelkes pártolásáról ismert hazánkfia Karácsonyi Guidó ur, legközelebb grófi rangra emeltetett.

— Brassai Sámuel jeles, és sokoldalú tudós hazánkfiát, kolozsvári tisztelői új évre becses ezüst írószekrényvel lepték meg, melynek hátulsó részén lant emelkedik, és e fölött egy diszes óra jár. Az előlapon ez áll: Brassai Samunak kolozsvári tisztelői, 1859. január 1-én. (K. K.)

— A Pesti Napló 4-ik számában azt olvassuk: A Temesvári megjelenő „Delejtű” nyomán a magyar és német lapok mindnyájan megemlékeztek azon nevezetes jelenségről, hogy az áldott Bánság több német telepe tömegestől kivándorol a szomszéd Szerbiába. A bánsági német telepeknek semmivel sem lehet rosszabb sorsuk, mint a magyar községeknek, sőt ha áll azon gyakran ránk olvasott állítás, hogy a németek szorgalmasabbak, jobb gazdák mint a magyarok, tótók és oláhok: bizonyosan több képességgel, feltételekkel kellett birniok azon terhek elviselésére, mik a birtokhoz kötvék. És mégis azt látjuk, hogy az illető német telepek könnyen el tudnak válni azon hajléktól, melyben születtek, azon földtől, mely már az atyákat táplálta s készek hazát változtatni a kinálkozó előnyért, hogy beteljesedjék rajtuk is a példabeszéd: „ubi bene, ibi patria.” Önkénytelen támad bennünk ily jelenet szemléleténél a kérdés, vajjon az ily lakosokban morális és politikai erőt bír-e az állam? Kész-e az ily lakos elvérzeni a hazai földért, kész-e áldozni akkor, midőn ezt tőle a közérdek megkívánja? Az ily közöny, az ily kivándorlási képesség mellett találva az ősi földet szerető magyart, azon népet, mely jelleméhez, természetéhez híven, komolyan elviseli, mit a sors, az idő rá mért, nem azt kell-e ohajtanunk, hogy a magyar szaporodásában az állam morális és politikai erejének növekedése szereztessék meg? Ezért örömmel fogadjuk a hírt, hogy a bukovinai magyar telepek ősi hazájokba visszaköltözni szándékoznak azon telepítési törvény által nyújtott előnyök igénybevétele mellett, melyet az Ö. C. nyomán közelebb mi is ismertettünk. Az államhatalom, hisszük, teljes készséggel gyámolítandja azon elem gyarapodását, melyben „morális és politikai ereje növekedik.”

— A cs. kir. állami vasúttársaság Zimony és Bázias között a maga költségén fog gőzhajózást fölláítani. Már építettek is e célra a gőzösök, s a társaság a Báziasról Zimonyba átszállítást ingyen fogja tenni, s gőzöseit járását pontosan a vasútvonalok érkezéséhez igazítani. (P. N.)

— Ristori, a dráma művésznőnek a két Sicilia királyság minden színpadán fellépnie megtiltatott.

— Rachel, a nagy tragoedia játszóne életirata most ujévre jelent meg Párisban. Ha nem lett volna is jelentve, modorából az első betűről az utolsóig meglátszik, hogy az a szellemes adat tünik ki, hogy Rachel 1838. június 12-től 1855. márt. 25-ig, tehát első fellépésétől az utolsóig összesen 1063-szor játszott, és hogy ezen előadások a Théâtre-Français részére, hol szerződötve volt, 4,369, 329 frank roppant összeget jövedelmeztek.

— Museum comicum. Ismerünk embereket, kik némely ritkaságok szenvedélyes gyűjtői, és kik kevés tekintettel arra, vajjon az archaeológiát, vagy bármely tudományt előmozdítják-e szorgalmukkal, régi színlapokat, álmodó fejteket könyveket sat. gyűjtenek. A véletlen azonban oly helyre vezetett bennünket, melyben valóban a legkülönösb tárgyak museumát találtuk. Felsőrolunk néhányat emlékezetünkéből: Egy toll Pegasus szárnyából. Halcsont ama cethalból, melynek gyomrában Jónás egy ideig tartózkodott. A pad azon bárkából, melyen Cäsar ülve azt mondá hajósának: Cäsart

viszed és szerencsédjét. A Nilus forrásainak tájrajza 1600 évből. Az n. n.-i hatyuk dala, kótára téve. Romulus köpenye, melyet elvesztett, midőn a senatorok láttára menybe szállt. Attila király számos pénzei. Nehány toll az első hírlapi kácsából. Egy folians kötet, mely a világ egyetemes nyelvén, minőt Leibnitz, Kalmár György, Kiss Sándor, Réthy, Schütz Ferdinand feltalálni akartak, iratott. Hannibal tájtékpipája. A Kain ellen folytatott statarialis pör okmányai. — Szívesen elmondanók, hogy hol találtuk mindezeket, de tulajdonosának különségéhez tartozik, hogy a titoktartás ígértét vette tőlünk el.

— (Köszén.) Nemo profeta in patria. Ezt bátran mondhatjuk a köszén ügyénél, nem oly értelemben, mintha a profétát honfitársai meg nem hallgatták volna, hanem, mert nem támadt annak idején proféta a hazában. Mennyire volt már a külföld ez olcsó tüzelőszer használatában előhaladva, mikor nálunk csak az első nyomozásokra akadunk? És azóta mindig egypár évtizeddel járunk a külföld példáinak nyomában, úgy annyira, hogy mi jelenleg csak gépfütésekre használjuk még, holott másutt már rég kályha és tüzhely fűtésre alkalmazzák. No majd tiz év múlva mi is be kezdjük talán látni, hogy hét mázsa köszén még is csak olcsóbb egy öl fánál, sőt fűrészelteni és vágatni sem kell, de azért szintannyi meleget bir kiadni, s a mi több, egyenlőbb hőmérsékletben tartja a szobát.

Bizon, bizon nem nagy dicséretünkre szolgál, hogy a szüntelen lenézett és korholt törökök által megelőztünk magunkat. Konstantinápolyban már rég használják a köszén fűtésre, míg nálunk alig egykét példa van rá. Egy statusférfi azt mondá, hogy a vas és köszén-fogyasztás legbiztosb mérve valamely országnak az ipar, miveltség, civilisatiobani haladásának megítélésre: szép eredmény jö ki részünkre, ha fogyasztásunkat a törökökével összehasonlítjuk. Pedig Stambul a távoli Angliából kapja részben köszénét, s sokkal drágábban kénytelen fizetni, annyira, hogy a tavali télen a kormány kényszerült az árszabásba avatkozni: nekünk pedig ugyszolván az orrunk előtt van, és nem ritkán közönnel nézzük, mint viszik el előlünk egész vonatokkal a legjobbnak ismert oravicai és steyerdorfi köszénét, mi tartományunkban termeltetik.

Ideje volna, hogy mielőtt a drága fának használata ki nem pusztítja erszényünket, az olcsó köszén-fűtéshez lássunk, nem is kell ezzel már kétes eredményü készületeket tennünk, mert hisz a példák előttünk vannak az egész civilisált világon, sőt még civilisálatlannak nevezett tartományokban is.

Szükségesnek tartottam ennyit figyelmeztetésül honfitársaim érdekében érinteni, a többi kinekkinek saját dolga, csak azon ellenvetést említem még, hogy a köszénfűtés igaz, új modoru kályhák szükségel, de hiszen egyetlen télen ennek ára meg van nyerve, mert egy kályhára naponként 12 font köszén elég s ez alig kerül 14 uj krajcárba, pedig hol van kályha, melyben naphoszat ennyi értékü fával lehetne tüzelni?

— Szontán — egy malomban a malomkö eltörvén, darabjait oly erővel hányta szét, hogy az ott levő molnár legényt fején érve agyon ütötte.

— Sokat, igen sokat beszélnek egy idő óta Magyarországon az irodalom, és a tudomány népszerűsítéséről; és mennél többet beszélnek e tárgyról, annál inkább apad a komolyabb, realis olvasmány közönsége, annál inkább terjeszkedik a ponyvairodalom, és az anekdotás vállalatok száma. Szeretnek arra hivatkozni, hogy Németországon is sokat tesznek a tudományok népszerűsítésére, — igen ám, mert ott van mit népszerűsíteni, és mert ott az oktató olvasmány a nép általános szükségévé vált. No, de hisz azért nem kell megmerevednünk. A dicsőség azé lesz, ki e nehéz időben megállni, ki e nehéz pályán, mely most nyilik az íróknak egyedül, működni tudott. A tudományok özves országából alig van egy, mely a világ szellemi egyszersmind és anyagi életére hathatós befolyást gyakorolna, mint a természettudományok; — még is mi csekély eredmény irodalmunk ez ágában, és mi kevés érdek a

közönség részéről! Hányan ismerik a Nyitrán megjelenő jeles Magyarhoni Természetbarátot, hányan méltányolják geológiai társulatunk működését stb? Ha mind annak dacára találkoznak irók, kik e téren magyar közönségünknek hasznára lenni akarnak, czeket nem ajánlhatjuk eléggé irodalmunk barátainak, mert ők ott jelennek meg segédkézzel, hol az építésre tán leginkább szükség van. Nagy Soma, jelenleg selmeci tanár, szintén e tekintetben veszi igénybe figyelmünket. Fladung-nak népszerű természettudományi előadásait fordítván németből magyarra, ezen művét legközelebb kiadni szándékozik. Meglátjuk, találkozik-e kiadója. E mű német eredetie hölgyeknek van szánya; mi fökéletesen meg lennének mostanára elégedve, ha a magyar fordítás férfiak körében fogna is elterjedést nyerni, fele ára mellett annak, melybe az eredeti kerül. Ezen mű ismertetéseül nem sokára mutatóványokat fogunk közölni.

Temesvári ujdonságok.

* A nagy koronaországban, mely a temesi Bánságból és Bácskaságból alakult, összesen 9 hirlap jelenik meg, ezek közül is legkisebb része érdemli meg annak nevét. Ime felsoroljuk mindnyáját. A hivatalos „Temesvarer Zeitung“ mint politikai napi lap jelenik meg Temesvárott; nyolcadik évi folyamát éli, és 1079 előfizetője van. 2. A „Srbsky Dnevnik“, mint szerb politikai lap jelenik meg Ujvidéken, a „Sedmica“ című mellékklappal; 1371 előfizetője van. 3. Skolsky List, szerb iskolai lap, megjelenik Ujvidéken; előfizetője 390. 4. Neusatzer Kreisblatt, Ujvidéken, 127 előfizetővel. 5. Gross Becksereker Wochenblatt, Nagy-Becskereken 224 előfizetővel. 6. Verschetter Gebirgsbote, Versecen, 203 előfizetővel. 7. Podunavka, szerb lap, kiadatik Zimonyban, előfizetője 335. 8. Lugoser Anzeiger, tavaly indult meg Lugoson, előfizetője 186. Végre mint kilencedik lapot említjük a Delejtt. Fájlanunk kell, hogy előfizetői száma nem az első sorba helyezik e lapot; fájlanunk nem saját magunkért, hanem azon érdekekért, melyek szerény nézetünk szerint e lap fennállásával egybekapcsolvák. Azon, német pesti lapok állal közölt hírek, mintha Temesvárott ismét német szépirodalmi lap volna keletkezében, hol már annyi hasonló vállalat bukott meg, valótlanak bizonyult be.

* A regálék ügye vidékünkön sokféle értelmezésnek van naponkint alávetve, s így nem csoda, ha a kétféle különböző érdekek összeütkezésbe jönnek s csak háborúság támad belőle. Így nemrég el volt a nép közt terjedve a hír, hogy ki új házat épít, korcsmajogot nyerhet rá a járásbírósnál, minek következtében sok falusi gazda előleges tudakozás nélkül nekifogott a költséges építésnek, de ezután korcsmát nem volt szabad neki nyitni, csak palackos bort árulhatni, mi pedig falun nem fizeti ki a fáradságot. Legközelebb pedig a sz.-andrászi uradalom a freidorfi határban Jósefváros tőzsomszédságában a Hazyféle leégett gőzmalom telkét árulja, s vannak, kik malomépíthetős reménye alatt rá szemet is vetettek, de ki tudja nem veszi e majd az uradalom a tartományunk számára kiadott ideiglenes mesteruzleti utasítást alapul (kelt marc. 12. 1851) hol a 202. §-ban c) pont alatt a volt regálék előjoga még fentartva van? mindenesetre ajánljuk a netáni vevő figyelmébe, hogy a dolognak előre nyomára járjon.

* Egy pár itteni lökepénzes tekintetbe vévén vár osunk roppant sörfogyasztását, s ennek ellenében nemcsak a schwechati sör mértéktelen árát (icéje 21 uj kr.), hanem a helybeli sörnek ihatlanságát is, mely a zavaros Béga vizének következtése: azon leleményes tervvel foglalkozik, Baziáson serházat építeni, hol az épületkő és tevel olcsósága a felállítás könnyíti, míg a hatalmas zamatu Dunaviz, és a sziklába vágható pincék a sör minőségére a legkedvezőbb eredményt reménylhetik. Mi a sörházakat a malum necessariumok sorába helyezzük, s bár sokkal szivesebben tudósitanánk bormivelő, vagy borkereskedő társulatokról, de mivel ezáltal Gambrinus hiveit meghódíthatni még sem hiszük, kénytelenek vagyunk kinyilatkoztatni, hogy mégis okosabbnak tartjuk, ha egy vidékünkbeli társulat huzza a sörfőzéssel járó hasznot, mint ha adójukat a fogyasztók Schwechatra küldik. Csakhogy az új készítmény jó is legyen: a keletről alig van ok aggódni.

≈ Mult héten következő színi előadások voltak: január 2-án „Kathi von Eisen“, új bohózat. Jan. 3-án „Uriel Acosta“, dráma Gutzkovtól. Lazzer ur jelesen adta a főszerepet. 4-én „Freischütz“, Weber operája. Emilitésre méltók csak Norsed asszony (Agathe) és Reichmann ur (Káspár). Külömben mindent már jobban láttunk színpadunkon. 5-én Buchner Ferenc javára: „Ein weiblicher Monte-Christo“, új bohózat. A ház gyéren volt látogatva. 5-én „Christ und Jude“ bohózat. 7-én „Das hohe C.“ vigjáték Grandjeantól, és: „List und Phlegma“, vaudeville Angelytól, mindkettő egy-egy felvonásban. Az utóbbi darab igen jó hatást gyakorolt a közönségre, a szereplők igen jeles működésénél fogva. Nitsch ur (Ruhleben) az egykedvűség valódi prototypusa volt, Hanno kisasszony pedig (Adolphine) és Friese ur (baró Palm) az alakoskodás nagy mesterségét tüntették ki, és kedvverítő játékok által megérdemlették a nekik jutott tapsokat. 8-án „Die Ballnacht“ 5 felvonásos opera Auber-től. Operánk legjelesebb tagjainak egyike, Reichmann ur választá ezt jutalmául, és a ház annyira megtelt, hogy hasonlót csak Friedrichné jutalomjátéka alkalmával láttunk. Az opera előadásáról igen kedvezőleg nyilatkozhatunk. Höse volt Reichmann ur (Reiterholm) páratlan gördülékeny, jól iskolázott, és jellemzetes hangjával; egy szerepének megfelelő játéka emelé személyiségének hatását, miért is a közönség nem fukarkodott tapsaival. Melléje állítjuk Friedrich asszonyt, kinek mai gyöngédkedő hangja, játékának és előadásának kelleme által pótolta. Az apród szerepe ő általa jelentékeny tüneménnyé lett. Reszler ur (herceg Olaf) derekasan viselte magát, és mindent tett a mai öszhangzat előmozdítására; Norsed asszony (Amalia), noha szenvedőnek tetszett nekünk ma, mégis énekrészt szokott ügyességével adta elő. Kaspari k. a. (jónő) kielégítő. Az ötödik felvonásban előforduló táncok, a komikus hangverseny, az álarcazatok sat. tanusíták, hogy az igazgatóság ez opera hatásos kiállítására mindent elkövetett, mi tőle joggal várható. — A táncokat legjobban lejtette Malossy kisasszony.

Szerkesztői távirtda.

R. A. urnak Szegeden. A levelezési ajánlást szívesen fogadjuk jövőre. Első levelének kimaradásáért bocsánatot, mert kevés benne a tény, magunk dicséretét pedig nem szeretjük saját lapunkban olvasni.

N. Mihály urnak Győrött. Szíveskedjék velünk tudatni, lapunk melyik számai tévedtek el, hogy pótolhassuk.

Kiadó és felelős szerkesztő Pesty Frigyes.

HIRDETÉSEK.

MOLL

SEIDLITZ PORA

Az utolsó világműkiállításán a hivatalos „Wiener Zeitung“ számai szerint minden hasonnemű házi gyógyszerek közt egyedül csak ez tüntetett ki érdemmel, s a nemzetközi esküszéknek ezen főhatalmu nyilatkozata által e készítmény fölülmulhatlan minősége és dicséretreméltósága a bel és külföld minden hasonnemű készítményei között.

Egyedül központi szétküldő raktár: Bécsben a „golya“ című gyógyszerárban, Tuchlauben, Wandel-szálloda átellenében. — Ára egy bepecsételt eredeti skatulyának 1 frt. 12 krt. pp. Pontos használati utasítások minden nyelven.

Ezen, ezer példákban és sok évi tapasztalás után mint kitűnőnek bebizonyult Seidlitz-porok városon és vidéken most már oly általános elismerésre találtak, miszerint azoknak hire jelenleg az ausztriai birodalom határain messze tulerjed. Hogy mit képes mivelni **Moll Seidlitz-porainak** biztos gyógyereje, nevezetesen **gyomor és alhasi bántalmaknál**, s hogy azok mily jelentékeny segélyt nyújtanak májbetegség, hasszorulás, aranyér, szédülés, szivdobogás, vértodulás, gyomorgörcs, nyálkásodás, gyomorégetés s különböző nőnemi betegségeknél azt már mint bebizonyult tényt kell elismerni és számos gyenge idegzetű személyek e porok okos használata által már gyakran lényeges könnyebbülést és új életerőt nyertek.

Temesvárott rendeléseket fogad a fenebbi gyógyszerekre **Uhrmann M.** papir- és mű-áros úr.

Pränumérations-Ankündigung.

Die Buchhandlung von **G. F. L. Sellheim in Temesvár** empfiehlt zu geehrten Aufträgen:

IRIS. Pariser und Wiener Damen-Moden-Zeitung. 1859.

Der Beginn des zweiten Decenniums derselben, analog mit dem der Münzreform und der Stempelpflicht, erheischt deshalb nicht allein Preis-Reduktion, sondern auch neue Supplemente, damit sich ihr Ruf als praktisch-reichhaltigstes und dennoch billigstes Journal unter ähnlichen Erscheinungen dauernd wahre.

Um nun die durch 10 Jahre dieses Unternehmens erfreuende ungetheilte Gunst in technischer Beziehung dem Kulminationspunkte zuzuführen, entsprachen die bestrenommirtesten Magasins de lingeries etc. in Paris unserem Ansuchen, die Modelle und Patronen ihrer neuesten Schöpfungen — Hüte, Häubchen, Chemisettes, Kragen, Berthen, Peignoirs, Pelерinen, Basquens, Fichus, Ermel, Manschetten, Koiffüren u. s. w., Damens-, Herren- und Kinderhemden, sowie vollständige Negligé- und Kinder-Garderoben u. s. w. — und zwar nur durch **IRIS** allein 2mal jeden Monat zu veröffentlichen.

Zum gelungenen Ausführen einer so wichtigen Bereicherung haben wir die intelligente Dessinatrice — **Mlle. Caroline E. Fourbet** in Paris — als selbstständige Redactrice gewonnen und bringen nun von 1859 an — jeden 1. und 15. — außer den seitherigen kolor. Kunstbeilagen, Muster- und Saisonsbogen etc. noch:

Original-Pariser Lingerie-Patronbogen nebst Modellen

Welch' bedeutende Vortheile unseren hochverehrten Abonnentinnen durch so praktische Vermehrung von 24 großen Doppelbogen jährlich in Aussicht stehen, geht schon daraus hervor, daß der große Kostenaufwand für bisher von Modistinnen u. s. w. nöthigen direkten Modellbezug aus Paris beseitigt wird, da nun **IRIS** alle 14 Tage das Modernste in diesem genre und zwar in natürlicher Größe bringt. Um auch minder Bemittelte dieses Genusses theilhaftig zu machen, gründen wir eine 4. Ausgabe zu unglaublich wohlfeilem Preise.

IRIS erscheint auch ferner 4mal im Monat — am 1., 8., 15. u. 23. — ungeschmälert an Zahl der kolor. Pariser Original-Kunstblätter, des belletristischen und technischen Textes u. s. w.; wohl aber reich vermehrt, wie nachstehender specificirter Inhalt der verschiedenen Ausgaben genügend kundgibt.

Ausgabe Nr. 1. 48 kol. Kostümbilder. 10 kol. Lingerie. 12 kol. Tapissereien. 2 große Saison-Tableaux. 24 große Musterbogen. 2 doppelt große Saison-Patronbogen. 24 Lingerie-Patronbogen. 48 Mappen Kunstschule. 48 Bogen Unterhaltungs-Lektüre etc.

Ausgabe Nr. 2. 48 kol. Kostümbilder. 2 kol. Lingerie. 4. kol. Tapissereien. 2. große Saison-Tableaux. 24 große Musterbogen. 2 doppelt große Saison-Patronbogen. 12 Lingerie-Patronbogen. 48 Mappen Kunstschule. 48 Bogen Unterhaltungs-Lektüre etc.

Ausgabe Nr. 3. 12. kol. Kostümbilder. 4. kol. Tapissereien. 2 große Saison-Tableaux. 24 große Musterbogen. 2 doppelt große Saison-Patronbogen. 10 Lingerie-Patronbogen. 48 Mappen Kunstschule. 48 Bogen Unterhaltungs-Lektüre etc.

Ausgabe Nr. 4. 12 kol. Kostümbilder. 2 kol. Tapissereien. 24 große Musterbogen. 10 Lingerie-Patronbogen. 48 Mappen Kunstschule. 48 Bogen Unterhaltungs-Lektüre etc.

Gratis zu allen Ausgaben: Musikbeilagen, zeitgemäße Kunstblätter etc. etc., sowie 4 bis 6 Prämien für gelungene Lösungen von Preis-Aufgaben.

Ueberraschend niedere Preise bei solcher Reichhaltigkeit und Pracht.

Durch Buchhandel:

Dest. Währung

Durch Post unter Adresse:

für 3 Monate				für 6 Monate				für 1 Jahr.							
Ausg.	Nr.	1... 3 fl.	50 Kfr.	1... 7 fl.	— Kfr.	1... 14 fl.	— Kfr.	Ausg.	Nr.	1... 4 fl.	— Kfr.	1... 8 fl.	— Kfr.	1... 16 fl.	— Kfr.
"	"	2... 2	" 50	" 5	" —	" 10	" —	"	"	2... 3	" —	" 6	" —	" 12	" —
"	"	3... 1	" 50	" 3	" —	" 6	" —	"	"	3... 2	" —	" 4	" —	" 8	" —
"	"	4... 1	" —	" 2	" —	" 4	" —	"	"	4... 1	" 25	" 2	" 50	" 5	" —
pro Stempel	.....	12	"	24	"	48	"	pro Stempel	.....	12	"	24	"	48	"

Der Stempel-Zuschuß trifft jede der 4 Ausgaben in gleicher Bemessung.

Aufträge übernimmt jede Buchhandlung des In- und Auslandes; wem jedoch an schnelleren Empfang, d. i.

— wöchentlich einmal portofrei durch Briefpost —

gelegentlich, wolle nebst gefälliger Angabe der genauen Adresse den nach getroffener Wahl entfallenden Pränumérationsbetrag franco an uns einsenden, die Bestellung jedoch nicht zu spät anmelden, da wir leider öfter in die Lage kamen, schon 14 Tage nach neu begonnenen Quartalen mit vollständigen Exemplaren nicht mehr dienen zu können.